

NAŠI ZAPISKI

Socialna revija.

Izhajajo 10. vsakega meseca. — Naročnina za vse leto K 2·80, za pol in četr leta razmerno. — Posamični zvezki 24 h. — Rokopise sprejema uredništvo, naročnino pa upravništvo „Naši zapiski“ v Ljubljani.

Leto II.

Ljubljana, meseca novembra 1904.

Štev. 12.

Ob koncu drugega letnika.

Ko smo pregledovali rokopise za zadnjo, dvanajsto številko, še res nismo vedeli, ali bomo imeli toliko ognja, toliko veselja in pa toliko — potrpljenja, da bomo nadalje izdajali to socialno revijo ali ne. Še enkrat smo pregledali oba letnika „Naših zapiskov“, domislili se vseh publikacij, ki so doslej izšle v v našem založništvu, ozrli se na svoj program in se posvetovali o nadaljnjem izdavanju.

Pri tem razmotrivanju smo bili razočarani. Koliko smo že priobčili razprav, poročil, beležk v reviji, in vendar to ni pravzaprav niti začetek! Kdo lahko reče, da se je iz te revije toliko naučil, da more socialno vprašanje presojati s prave strani? Kdo more iz „Zapiskov“ doslej črpati to, česar potrebuje, ako se peča le z domačim javnim življenjem? Mi še nismo izvršili svojega programa; jedva smo nastopili pot, da ga izvršujemo polagoma. Torej še ni čas, da prenehamo z revijo!

Naprej gremo!

„Naši zapiski“ imajo jako obširno nalogo. Kar smo doslej priobčili v listu, je bilo vse večinoma splošne vrednosti. Prav poredkoma nam je bilo mogoče poseči v domače stvari. Vedno smo pričakovali, da pride nekaj imenitnejšega, važnejšega, več ali manj svetovnega pomena za nas. Pričakali pa nismo nič takega; motili smo se, ker smo smatrali naše domače javno življenje za manj malenkostno, nego je v resnici. In ker je pri nas šele treba vzbujati zanimanje za vsako stvar, in ker se to zanimanje lažje vzbudi, če se pokažejo tudi vzori, smo raje več pisali o splošnih, vunanjih zadevah, nego o specialnih slovenskih. Kdor je hotel in mogel aplicirati tuje razmere na naše domače, ta nam je lahko sledil, in „Naši zapiski“ so mu mnogo koristili v kljub temu, da imajo tako minimalen obseg.

12/11 8h
franz Oer

Vendar pa v tretjem letniku „Naših zapiskov“ ne bomo več tako splošni. Posebno hočemo paziti, kaj se dogaja doma, in domače dogodke kritično razmotrivati. Aktualnejši hočemo postati, zanimljivejši, raznovrstnejši.

Presojati hočemo natančno vsako akcijo naših strank, ali če že hočete struj. Ne zadošča nikakor, da priobčujemo socialne in gospodarske članke; registrirati moramo vsak važnejši dogodek našega javnega življenja, nasproti vsakemu takemu dogodku hočemo precizirati svoje mnenje. Bistrili bomo pojme, čistili nazore, pribili vse značilne momente našega kulturnega življenja in stremljenja v večem spomin in opomin.

Merodajen pa nam bo v bodoče isti program, kakor smo ga očrtali v svoji prvi številki.

Naravno je in prav nič nas ne bo presenetilo, če tudi še v bodočem letniku ne najdemo takega odziva, kakršnega zasluži stvar, za katero nastopamo, in način, kako to izvršujemo. *Slovenska inteligenca ima neusmiljeno malo zmisla za resnejša, za znanstvena vprašanja.* Dokaz tega so nam mesečniki in politični dnevnikarji, ki se nazivajo glasila slovenske inteligence, ki pa ne vsebujejo razen jezikoslovnih in slovničarskih obrezkov in olupkov nič znanstvenega. Ali ni sramotno za slovensko inteligenco, da klerikalci s svojega stališča in na svoj način zavzamejo napram vsakemu znanstvenemu vprašanju svoje stališče in ga po svoje utemeljujejo — slovenska inteligenca pa s svoje strani ne čuti enake potrebe?!

Umljivo je, da nam bo treba mnogo dela, da časih idealne požrtvovalnosti samo radi tega, da vzbudimo — zmisel za pravi napredek! S tem upamo zlasti tudi pripomoči „nižjim“, zaslužnjem slojem naše družbe, da si lažje otresejo jarem robstva in duševnega siromaštva, da začno živeti samostojno, svoje življenje, ki bo vredno njihovega človeškega dostojanstva . . .

„Naši zapiski“ pridobijo s tem, da se bodo posebno ozirali na domače slovenske razmere, na aktualnosti in važnosti. To bo tem lažje, ker se je krožek sotrudnikov pomnožil in se je uredništvo specializiralo.

Izhajali bomo torej še in pomlajeni, energičnejši, zrelejši, in upati smemo, da ne prenehamo.

Naročnina ostane ista.

V Ljubljani, dne 1. novembra 1904.

„Naši zapiski“.

Verus:

Komedija!

Klerikalci slovenski, ki so na Dunaju prav krotki politični štreberji in sluge centralne vlade, so doma, v prvi vrsti na Kranjskem, pravi revolucionarji. Na Kranjskem zahtevajo že par let sem splošno, enako in tajno volilno pravico, o kateri še pred petimi leti niso hoteli čuti ničesar. Par let že delajo obstrukcijo v ljubljanski deželni hiši, ker se slovensko-nemška liberalna večina ustavlja z vso trdovratnostjo premembi volilnega reda v zmyslu klerikalnih zahtev. Klerikalci so pri zadnjih volitvah v deželi dobili razen enega, vse kmetske mandate in slučajno tudi enega mestnega. Manjkata jim do večine le še dva mandata, in teh si je treba pridobiti, kar pa je po sedanjem volilnem redu izključeno. Klerikalna večina v deželni upravi pomenja tole: Več cerkvâ, posebno pa samostanov, pridobitev malega meščanstva s podelitvijo malih podpor, da se „reši obrtni in kmetski stan“, odprava celodnevne šolskega pouka, odprava modernega učiteljskega stanu . . . Nič več! To pa je tudi dovolj, da zapade dežela Kranjska in z njo glavni del naroda slovenskega popolni cerkveni oblasti.

Mi smo za splošno, tajno in enako volilno pravico. To že radi tega, ker moderni svetovni nazor eo ipso obsoja vsak privilegij raznih stanov ali slojev. Nikakor pa se ne sme misliti, da se bo s političnim demokratstvom odpravila sedanja gospodarska neenakost med ljudmi. A še druga, važnejša točka je, ki nas sili, da smo s tem klerikalnim političnim simulantstvom povse zado-

voljni. Prepričani smo namreč, da je vzrok politične in gospodarske in tudi kulturne zaostalosti Slovenstva iskati v dosedanji vsestranski lenobi takozvane inteligence. Mladi ljudje, ki so dovršili svoje studije, so se lepo potuhnili, skrili svoje osebno prepričanje globoko v najskritejši žep ter storili vse, kar jim je velel ljubi vsakdanji kruhek. Da bi tudi priprostemu ljudstvu kaj odstopili od tistega svojega — žal časih zelo pičlega — znanja, ki so si ga pridobili na tujem in na visokih šolah — to jim niti na misel ni prišlo. Pri teh razmerah morajo več ali manj molčati tudi tisti, ki so to pot nastopili le neradi in vsled sile, ki jo spravlja na dan skrb za existenco. Naša slovenska inteligenca je — z malimi izjemami — storila le to, kar se je zaukazalo. Nič več, nič manj. In to je bilo slabo v prvi vrsti zanjo samo, ker ni imela absolutno nobene zaslonbe v ljudstvu, kar se je dovolj očitno pokazalo že pri raznih volitvah, ki so prinesle klerikalcem sijajne zmage, inteligenci pa sramotne poraze.

Če bi torej nastopil sistem politične enakosti, bo pritisk še vse drugačen, nego je bil doslej. Duhovniki bodo prezirali posvetne inteligente še vse drugače, kakor jih prezirajo danes. Duhovništvo bo prvi faktor v deželi — drugi bodo hlapci; vse eno, si li inteligent ali najzadnji delavec. To bo pa sililo, da se bo pšenica ločila od lju-like, da se bodo sposobnejši uprli temu hlapčevstvu, ker jim ne bo preostajalo drugega, da gredo enkrat res med ljudi,

izobrazujoč in pripravljajoč jih na res pravi boj proti brezmejno škodljivemu klerikalnemu in cerkvenemu vplivu na življenje in eksistenčno zmožnost našega ljudstva.

Toda, tako daleč ne pride. Klerikalci, politični komedijanti prvega reda, ne potrebujejo splošne in enake volilne pravice, kar so že sami dokazali (glej članek: „Politični humoristi“ v tretji letošnji številki naše revije), temveč samo deželnozborsko večino.

Ustavni odsek kranjskega deželnega zbora je 13. oktobra 1904 objavil poročilo, ki pravi, da je tudi večina deželnega zbora za premembo volilnega reda. To poročilo pravi najprej, da ne kaže pomnožiti število kmetov poslancev, ker so kmeti volilci itak dobro zastopani. Pač pa bi bilo umestno volilni red tako predrugačiti, da bi se spremenili volilni okraji, ter bi vsak sodni okraj volil enega poslanca. Poročilo pravi dalje dobesedno:

„Na drugo stran je odsek mnenja, da naj volilna reforma služi v korist tistim slojem, ki do sedaj še niso imeli nikake volilne pravice: to je v prvi vrsti delavstvu. Zategadelj želi odsek, v četrti kuriji ustanoviti dva volilna okraja, v katerih bo delavstvo prej ali slej lahko prodiralo.“ — Tale načela naj deželni zbor upošteva, pravi poročilo:

1. Obstoječim volilnim razredom je priklopiti nov splošni volilni razred, v katerem bodo volili širši krogi prebivalstva, ki dozdaj niso imeli volilne pravice;

2. ta novi razred naj ima kvečjemu štiri mandate, in sicer: eden naj pripada Ljubljani; drugi večjim industri-

alnim krajem, ki se imajo določiti (Jesenice, Zagorje, Idrija. Opom. uredn.); zadnja dva mandata pa ostalim delom dežele, ki ne bodo volili v prvih dveh okrajih.

Vse to naj se zgodi po preteku volilne dobe sedanjega deželnega zbora.

Priznati se mora, da je ta načrt zelo reakcionaren, politično preračunan. Vendar pa se ne sme prezreti, da načrt obljubljuje dva mandata delavstvu, dva kmetom. Zadnja dva bosta gotovo klerikalna. A kaj se zgodi, če padeta tudi prva dva v klerikalno naročje? Na vsak način bi morali vsaj prva dva okraja tako prirediti, da bi ostala res industrialnemu delavstvu. Ni izključeno, da bi si priborila v teh dveh okrajih kak uspeh socialnodemokratična stranka. Tega pa se klerikalci boje. Zato so hitro izjavili: Mi smo s tako reformo zadovoljni, če se koj izvede. Tako! Čemu pa je bilo potem tisto vpitje po enaki in splošni volilni pravici? Radi teh štirih mandatov? Ali se tako zastopa načelne terjatve? A klerikalci so tudi rekli: Smo za to četrto kurijo, toda ta kurija naj bo res ljudska; po naše se to pravi: V tej četrti kuriji naj se voli tako, kakor v peti kuriji za državnozborske volitve. Ker pa je dežela Kranjska poljedelska dežela in ima rimski klerikalizem med poljedelci — hvala dosedanji lenobi slovenske inteligence! — še trdno zaslombo, bodo vsi mandati, razen morda ljubljanskega, rodili novo klerikalno cvetje.

Sedaj je postala namera klerikalcev očita! Samo za večino se jim gre. To smo vedeli takoj ob prvem njihovem nastopu, ali so to indirektno tudi sami priznali. Vse dosedanje njihovo poče-

njanje o splošni in enaki volilni pravici je postalo s tem nizko slepilo, politični humor in komedija.

Onim političnim otročajem, ki so verjeli in še verjamejo slovenskemu rimskemu duhovniku, da se bori za pravice ljudstva, bi sedaj lahko padle luskinе z oči, kakor se to pravi v svetopisemskih pravljicah. Ali jim še dolgo ne bodo?

Povejte to ljudstvu, usposobite ga, da bo stopilo na samostojne noge, boreč se samostojno za novo socialno resnico in pravico.

Preštejte svoje moči, vi naprednjaki, vi socialisti in realisti, da ne boste doživeli revolucije provzročene po duhovnikih in advokatih, slikane od umetnikov, opevane od romanopiscev in poetov!

Abditus:

Država in cerkev.

(Konec.)

Videli smo, da je moč rimske cerkve v srednjem veku temeljila na vodstvu svetovnega gospodarstva, ki je pospeševalo cerkveno politiko. Kot prva zastopnica naturalnega gospodarstva je branila fevdalizem, graščake, plemstvo proti naskokom kapitalistične buržoazije, ki je začela tvoriti temelj moderne države. Le tako dolgo, dokler je vladalo plemstvo in je eksistirala „Kirchturmpolitik“ — politika, ki ni sezala čez obzorje vaškega zvonika — je bila mogoča cerkvena posvetna država, katere vladar je bil vsakokratni papež. Predpravice duhovništva, cerkve, plemstva so se začele opasno rušiti; osebna svoboda je postala cilj novega, ustajajočega sveta. Razmerja med posamezniki ni več določevalo fevdalno gospodarstvo in cerkev, temveč — moč kapitala. Francoska revolucija se ni rodila mahoma; ona je imela svoje predpogoje v stari družbi; ona je bila le izraz stoletnih gospodarskih in kul-

turnih bojov stare družbe. Njene pridobitve so bile pridobitve celega civiliziranega sveta, zakaj povsod, kjerkoli se je pojavil kapital s svojimi velikimi zakladi in s svojim mezdanim delom, povsod je zahteval svobodo posameznika, katero je zahteval večinoma povsod novi način proizvodnje; povsod je deloval z enakim učinkom, vstvarjajoč mejo med kapitalom in delom, katero je bolj in bolj postajalo odvisno od kapitalove moči. Vsled tega so se rušile stare tradicije, stara moč cerkve, njena posvetna država je bila izraz starega, reakcionarnega, nazadnjaškega, ki ni imelo nobene prave naloge v življenju družbe več.

Posvetna država papeževa je hirala od tistega hipa, v katerem je cerkev izgubila svojo vsemoč, univerzalnost, torej tudi svojo posvetno v svetovni politiki. Kapital, ki je ustrojil moderne države s svojimi armadami, je odslej potreboval cerkev le še kot svojo slu-

žabnico, svojo dekle; ona je postajala počasi iz velike svetovne politiške in gospodarske moči nočen čuvaj države. Nove, moderne države je rodilo stremljenje narodnostnega gibanja, ki ga je posebno pospeševal trgovski, manufakturni in pozneje veliki industrialni kapital. Kakor se je to gibanje upiralo Napoleonu, spraviti pol Evrope pod svojo oblast, tako to gibanje tudi ni moglo dovoliti nadaljnega obstanka cerkveni posvetni državi, ki je razdvajala Italijane. Mlada, navdušena italijanska država je nastopila dedščino nekdanje papeške moči. Papež je postal „jetnik v lastnem domu“, kakor pravijo duhovniki. Prva doba propadanja Petrove skale je bila s tem završena. Cerkev je bila odslej izključno le še duševna voditeljica svojih vernikov. Ta moč pa nikakor ni bila majhna, zakaj papež je razpolagal še z veliko versko organizacijo, brezštevila pokornih in discipliniranih služabnikov je sledilo njegovim ukazom.

Sedaj je nastopila veda. Posebno naravoznanstvo, ki ga je rodila nova doba, je pričelo butati ob dogme in nauke vesoljne cerkve. Cerkev je sicer postala nujna potreba kapitalistične družbe, ona je nadomeščala velik del posvetnega uradništva in tudi — in to je glavno, a značilno! — policije. Duh suženstva in pokorščine, servilnosti in omejenosti je vladal odslej cerkev povsod tam, kjer je upala dobiti od države koncesij. Krščanstvo je vrglo človeštvo na trebuh; ta izrek francoskega misleca je razjasnil tudi situacijo med cerkvijo in kapitalistično državo.

Med tem se veda nikoli ni upregala v noben voz. Reči se sme, da so se

veda in učenjaki novejšega časa z isto energijo upirali državnemu jerobstvu, kakor prej cerkvenemu. Iz tega se je razvil velikanski boj. Veda je iztrgala velik del ljudi, posebno izobraženejših poklicev, iz cerkvenega naročja; danes ne more nihče trditi, koliko človeštva še stoji na oficielnih cerkvenih tleh! —

Življenje zahteva kompromisov. Videli smo, da je država, ki je nastala proti volji cerkve, napravila s to kompromis. Dasi je bila zajamčena osebna svoboda, je vendar državna oblast sklenila s cerkvami nekake „pogodbe“ — konkordate — kakor se sklene pogodba n. pr. med delavci in podjetniki, kupovalcem in prodajalcem. Države so pričele siliti svoje državljane, da pripadajo k ti ali oni državno pripoznani konfesiji. Težko je postati javen brezkonfessionalec, ker so s tem združene velike nepravilike v vsakdanjem življenju. Otroci takih ljudi le s težavo dosežejo javne službe, zakaj pri nas mora tudi vsak uradnik pripadati h kaki konfesiji, ki je pripoznana od države. Države so prepustile cerkvi velik vpliv na vzgojo mladine, hočejo, da se na državne stroške uči verske dogme.

Vse to pa nasprotuje temeljnemu načelu države: svobodi posamezniku!

Država se vedno bolj zapleta v tih boj s cerkvijo. Država zahteva, da vzgajajo cerkveni služabniki državljane v državnem, patriotičnem duhu; cerkev jih hoče v cerkvenem. Država hoče, da služi duhovništvo, ki ga plačuje, nji, cerkev zahteva, da služi papežu. Veda, ki je vzbudila v človeštvu dvom v cerkvene nauke, šola državljane v

duhu, ki ni cerkven in „pravoveren“. Odtod prihaja, da velik del izobraženih ljudi ne stoji več v cerkvi, temveč zunaj nje. Ti ljudje zahtevajo od države, da jih reši cerkvenih pritiskov. Država je postala bog, ona je danes končni cilj modernega, altruističnega človeka, država z gospodarsko in politično enakostjo. Državljan pozna le državo in ona le njega.

Cerkev pa se bojuje zoper to državo tvorečo misel. Poslužuje se v ta namen politike. Država plačuje duhovništvo, ki se s pomočjo ogromnega cerkvenega premoženja bori za politično nadvlado, ki jo ima danes posvetna buržoazija povsod tam, kjer ni bila prisiljena jo že deliti z modernim, naprednim proletariatom. Pri nas v Avstriji bi cerkev rada spravila podse šolstvo, kakor je to bilo nekdanj. V Italiji se bori proti narodni državi za nekdanjo papeško državo, na Francoskem se bojuje proti republiki in za monarhijo, potom katere misli dobiti več vpliva v državni in svetovni politiki.

Francoska vlada je bila prisiljena braniti dragocene pridobitve krvavih revolucij in dolgoletnih bojev — republiki. Cerkev pa je imela velik vpliv na vzgojo francoske mladine, ki jo je posebno v kongregacijah navduševala za monarhijo. Cerkev, oziroma duhovništvo je pričelo boj, ki se je končal s tem, da so se kongregacije razpusstile, da je šolstvo docela prevzela posvetna država. Samostani so se zapirali, redovniki izganjali. Ko je nedavno poglavar francoske republike obiskal v Rimu italijanskega kralja, je povsem prezrl papeža. Papež ni več posvetni vladar.

To je provzročilo razpor. Vatikan je vložil proti temu preziranjju protest pri francoski vladi, ki pa ni bil po besedilu enak onemu, ki ga je vložil pri ostalih katoliških vladah. Vatikan si je s tem dovolil majhno sleparijo. Nadalje je Vatikan zahteval od francoskih duhovnikov za različne stvari odgovornost, francoska vlada pa se je temu uprla, češ, država plačuje duhovnike, ne pa papež ali Vatikan.

Diplomatične vezi med Vatikanom in Francijo so torej pretrgane, poslaniki so odpotovali domov. Francoska javnost sedaj zahteva ločitev cerkve od države. Ko se to izvede, za državo cerkve in papeža ne bo več. Duhovniki se bodo nadomestili s posvetnimi uradniki. Duhovnike bodo vzdržavali le še verniki sami s prostovoljnimi darili. Vsakdo se bo pridružil, kateremu izpovedanju se bo hotel, ali pa nobenemu, ustavljeni bodo veliki izdatki za cerkvene kneze. Tisoči se bodo lahko porabili v druge humane namene.

Ko se to izvede, nastopi prevrat v vsem našem kulturnem življenju. Moderni človek bo šele rodil v resnici moderno državo, z modernim svetovnim prepričanjem, temelječim na pozitivnih resnicah ved.

Po ti poti koraka danes vse moderno, z velikim duhom resnice in nove socialne pravičnosti navdahnjeno človeštvo, vedno bolj verujoč vase in spoznavajoč vedno bolj edini cilj človeškega življenja: Odkritost!

Da se bo ta proces najpreje dovršil v Franciji, le dokazuje, da francoski narod še vedno koraka na čelu kulturnih narodov evropskih. Odločilna bitka, naj se izvršuje kjerkoli, bo od-

ločilna za ves svet. Srednji vek je imel svojega boga v bojujoči se rimski cerkvi, novi svet pa ima svojega boga v svetovni državi kot kolosalnem združenem

stvoru. — Z izidom velikanskega, sto in stoletnega boja med cerkvijo in državo, napoči nova epoha za človeštvo!

I. Mlinar:

K strankinemu zboru.

Ni še minilo prav dve leti od takrat, ko je bil v Celju na Štajerskem četrti zbor jugoslovanske socialnodemokratske stranke. Dve leti sicer ni dolga doba, ali vendar bi je nam bilo žal, ako bi jo bili potratili neuspešno. Peti strankini zbor bo letos dne 6. in 8. decembra v Ljubljani.

Celjski strankini zbor je bil, če omenjamo teoretično stran, preplodovit, če pa praktično stran, moramo sami priznati, da je bilo praktičnemu delu premalo pozornosti.

Od petega strankinega zbora je odvisen vsekakor nadaljni razvoj in polet stranke, in sicer bolj kakor od kateregakoli prejšnjega. Prejšnji zbori so dajali temelj stranki, so bili propagandistični, so razpenjali organizacijsko mrežo po slovenskem ozemlju, ki je pa kljub ogromnemu delu ostala še kaj nedostatna. Ta naloga pa ne more zadoščati temu zboru.

Izkušnje nas uče tole: Organizacije se snujejo, živahno se popenjajo. Drugje se zopet prične gibanje med delavstvom s hipno gonjo proti drugim strankam ali pa le proti osebam, in ko poido dotična snov in ni novega netiva, nastane mlačnost in početo gibanje ne postane močna organizacija, nego le

životari ali pa docela propade (Jesenice, Vrhnika, Vevče i. t. d.).

To je sicer žalostna resnica. Ali prepričani smo, da more propaganda in še bolj organizacija, ki se je zasnivala prav in nudi delavstvu prebavno duševno hrano, donášati vsaj nekaj k razvoju. Povsod pa, kjer je ostala organizacija prav slaba ali propaganda docela brez uspehov, nam je žalosten dokaz, da nismo vzgajali proletariata prav, da ga nismo navedli na pot svojega programa, najsi že nismo imeli zadosti moči ali pomočkov.

Vse to, kar velja za splošnost, velja tudi za posamezne kraje in za posamezne okraje. Sploh je pa treba šole, pomočkov, po katerih dosežemo jasnost in taktnost v vsem.

Da bomo bolj jasni, omenjamo tukaj nekaj taktičnih napak kot primer iz našega gibanja. Omenjamo jih le par, ki sicer niso več posebne važnosti zaradi tega, ker moramo, kolikor je mogoče v tem listu, utemeljiti ono, kar mislimo, da je glavna naloga strankinega zbora.

V Ljubljani se je socialna demokracija udeležila naprednjakega shoda v „Narodnem domu“ proti klerikalni obstrukciji v deželnem zboru: tam bi bila

najprej njena naloga le pojasniti svoje načelno stališče in nič več, ker je bila na shodu večina udeležencev, ki se ne peča ne s socialno, ne s kako drugo politiko. Kako je bilo ob nabrežinskem štrajku? Prirejali so goriški naprednjaki tam shode, in na nekem shodu se je naglašalo s socialnodemokratske strani, da je delavcem docela eno, ali industrija obstane ali propade. Vendar pa ni tako! Teorija morda opravičuje trditev, sedanjost, praksa pa ne. Spominjamo se še tudi, da smo ob Košutovski obstrukciji na Ogrskem prav preveč poveljevali Košutovce, meščansko stranko, ki ne pomeni nič več kakor Wolfovci v Avstriji. Košutovci sploh nimajo nobene resne naloge na Ogrskem. Prav tako nesrečna je bila tudi deželnozborska volitev v Idriji, ki se je že toliko premlevala, da se je nam res ne zdi potrebno omenjati več. Ali važen prigodek je, ki se podtika stranki. Delavska stranka defacto ne bi smela podpirati drugih strank, že zaradi tega ne, da ne profanira ali celo taji svojega razrednega stališča. V Idriji se je to vsaj toliko zgodilo, da so posamezniki šli v volilen boj za stranko, z volilci v nasprotju. Krivi so posamezniki; stranka ni imela od tega ne dobička v političnem rangiranju, ne kako drugače, torej: je bila brez poudara posezati vmes.

Navedeni primeri imajo nekaj več pomena v javnosti; drugi pa v podrobni organizaciji. Organizatorji so često prepričanja, da se osnujejo močne organizacije najlaže z najradikalnejšimi pomočki. Ta nazor je pa čisto napačen. Darwinova teorija sama ali pa zabavljanje proti „farjem“ ne rodita uspehov;

sta namreč predmeta, če jih sodimo objektivno, zelo minimalne vrednosti. Taki pomočki provzročajo, vsaj sprva, reakcijo. Nekaj drugega je, seve, gospodarski boj, ki pa je vedno zavisen od okoliščin, ki jih je poznati; ali znati izpoznati.

Radi pač priznavamo, da je propagandistično delo potrebno in da je ves uspeh, ki ga imamo danes na Slovenskem, edino le sad propagandističnega dela. A to delo mora biti taktno.

Teh napak ni zakrivila stranka. Program je gotova stvar; taktika pa na Slovenskem še ni odvisna od organizacij in niti često ne od izkušenih sodrugov. Vsled tega se često dogaja, da marsikaj nima onega uspeha, kakor bi ga imelo, če bi bila taktika strankina enotna in povsem primerna. Izobraževati moramo torej strankarje v vsem, ker se na fanatizem ne more računati. Fanatizem sam pa in zabitost sama: ej, to ne drži dolgo, pa naj računa nanjo, kdor hoče. Zgodi se, kar je umevno, da postanejo iz fanatikov indiferentni simulantje ali neznačajniki, ki se vdajo tudi docela celotizmu.

Vemo sicer, da se te stvari ne dajo spraviti s sveta; ali če poznamo rane, potem moramo iskati pomočkov proti njim.

Živimo življenje. Tega življenja ne smemo kratiti, ga zavirati ali zadrževati; treba mu je pomagati raztvarjati vse ovire, ki mu prihajajo na pot, posebno s tem, da se to življenje temperira, da se zednači po vsem organizmu stranke. Mogoče je to, ker proletarski sloj je dojemljiv; če je razredno zaveden ali ne, ima živlensko moč v sebi, hrepeni jo izrabiti, a hrepenenje zataja, kar nam

dokazuje to, da se izgovarja venomer, češ, „že mora tako biti“. Proti tem najrazličnejšim prikazom je treba pedagogije, da se doseže uspeh.

Najprej torej potrebujemo enotno delo v stranki; potrebujemo delo, ki spravi razvoj socialne demokracije po vsem slovenskem ozemlju v takt, po katerem bodo strankarji mogli delovati povsod s sigurnostjo in sistematično za razvoj stranke. Propaganda, naobrazba po shodih s predavanji, slovstvo! To so pomočki. Med slovstvom pa je najvažnejši pomoček časopisje, ki mora postati duša, vzmet vsemu.

Zbor se bo moral temeljito pečati torej s časopisjem, in sicer odločno, če se hoče preprečiti to, kar ni prav.

Slovenska socialna demokracija se ne more ponašati s časopisjem. Ne le, da se je časopisje že od nekdaj moralo boriti z jako čudnimi razmerami, se niti do danes ni popelo nikamor. Občinstvo nas sodi tudi po njem. To mi vemo, čeprav nismo krivi; vsled tega

bomo pa tudi delovali na to, da začne naše časopisje s tem zborom novo dobo. Strankini list mora postati duša stranke, mora strankarje voditi pri delu, pospeševati enotnost stranke, sploh: pripravljati in dajati duševni temelj stranki.

To smo hoteli omeniti k strankinemu zboru. Nismo povedali tega, kar bi radi, pa zadostuj to vsem onim, ki bodo odločevali o stranki na prihodnjem zboru. Zbor mora imeti „pred očmi“ stranko, delavski razred in njegov spreh in nič drugega. Skleniti mora: Socialnodemokratsko časopisje mora postati tako, da res obvlada duševno obzorje stranke in ji daje impuls iz primerne centra slovenskega kulturnega središča. Če zbor sklene samo to in to izvrši obenem v prid propagandističnemu delu, pa je storil svojo dolžnost in obenem tako velik kos dela, ki ga doslej še ni storil niti en zbor jugoslov. socialnodemokratske stranke. S preosnovo časopisja se more sčasoma popraviti vse, kar se je — grešilo v taktiki in organizaciji.

Pregled.

Gospodarstvo. Vsled suše, ki je letos nenavadno silno nastopila, se je umetno zvišala cena vsakdanjih živil. Na borzah je zavladala velika razburjenost, spekulante so od vseh štirih strani sveta sleharni dan dobivali poročila, kako slaba bo letos žetev v raznih deželah, tako posebno na Ogrskem, Ruskem, Ameriki in drugje. Trgovci so cene hitro zvišali. Sedaj se je pokazalo, da so bila ta borzna poročila, posebno glede žita, zelo pretirana. Vsekakor bodo cene višje kakor sicer, ali da bi nastopila taka skrajna sila, kakor se je mislilo, o tem ni govora, kakor se je to na primer zgodilo v prvi polovici leta 1898. vsled

znanih spekulacij v Čikagi (Ameriki). Londonski list „Statist“ ima o tem lepe primere, posebno glede pšenice. Tedaj se je zvišala pšenična cena na Angleškem do 45 in 50 šilingov za meterski cent; v prvih septemberskih tednih je visela okrog 30 šilingov. Svetovna žetev je znašala tedaj 291 milijonov meterskih centov, danes se ceni vključno zmanjšanju žetve v Ameriki (Zedinjene države in Kanada 1904. do 1905. leta 75 milijonov meterskih centov mesto onih leta 1897. do 1898. 85 milijonov meterskih centov) na celih 355 milijonov meterskih centov. „Statist“ misli, da potrebuje letos Evropa uvoza od drugod do 60 milijonov

meterskih centov, med tem ko ga je leta 1898. potrebovala 53.75 milijonov meterskih centov; drugi deli sveta pa potrebujejo 6.5 mesto navadnih 4 milijonov meterskih centov, tako da so torej posebno glede pšenice danes ugodnejše razmere nego so bile leta 1898. Da so v kljub temu poskočile cene žita, je umevno, če vemo, kak švindl so letos uprizorile borze, od katerih se rede od ljudske bede veliki kapitalisti, ki kupujejo in prodajajo žito, ne da so ga kdaj videli.

Od nadaljnega razvoja živil se bo moglo govoriti šele potem, ko se izve, kako je izpadel pridelek krompirja. Slabe žetve in visoke cene povišujejo vedno povpraševanje po kruhu in s tem po žitnih cenah. Nadalje otežkočujejo prekrmljenje živine, kar ima za posledek tudi to, da se mnogo živine pokolje. Iz tega izhajajo pa tudi nižje cene mesa, kar pa nikakor ne zadržuje, da po kratki prehodni periodi zavladá mesna draginja.

Misli pa se, da tudi pridelek krompirja in krme ne bo letos tako slab, kakor se je splošno domnevalo in se še domneva.

Bilanco trgovine med obema polovicama naše države za leto 1903. je nedavno objavil statistični urad avstrijskega trgovinskega ministerstva. V zadnjih štirih letih je bila trgovina med obema polovicama tale:

Leto	Uvoz	Izvoz	Uvoza več
1900	921.7 mil. K	885.2 mil. K	+ 36.5 mil. K
1901	901.6 "	873.9 "	+ 27.7 "
1902	944.5 "	873.8 "	+ 70.7 "
1903	945.0 "	903.2 "	+ 41.8 "

Tedaj je bila bilanca notranje trgovine za Predlitavsko za vse štiri leta pasivna. Leta 1903. je nam prineslo 41.8 milijonov kron pasiv. Ogrski statistični urad pa ima nekoliko drugačne rezultate; naračuni namreč avstrijska pasiva le na 18.7 milij. K, razlikuje se tedaj od avstrijskega urada za 32 milij. K. Omenjamo, da je to nesoglasje številko obeh statističnih uradov v statistiki o notranji trgovini običajen pojav. Izvira baje iz neenake metode ocenjevanja; verjetnejše pa je, da Ogrji iz političnih vzrokov nalašč znižujejo pasiva Predlitavske. Statističnim podatkom je dodana zanimljiva objasnitev posameznih postavk vzajemne trgovine, zlasti je pomenljiv odstavek o izvozu

sladkorja na Ogrsko in o učinkih surtakse. Tu se proglašá, da surtaksa nasprotuje načelom skupne carinske in trgovske zveze in pomenja veliko in trajno oškodovanje avstrijske sladkorne obrti. Že sedaj je surtaksa provzročila, da se je izvoz avstrijskega sladkorja na Ogrsko zmanjšal za 65.000 meterskih stotov, izvoz iz Ogrskega pa je sploh prenehal. Nadaljnji odstavek govori o trgovini z žitom. Leta 1903. se je dovoz moke iz Ogrske v Avstrijo jako pomnožil; pripeljalo se je k nam 6,392.205 meterskih stotov moke proti 5,836.094 prejšnjega leta. Naraščanje dovoza ogrske moke poleg stabilnosti v dovažanju pšenice ilustrira najbolje težavni konkurenčni boj med avstrijskimi in ogrskimi mlini. Ta boj postaja čimdalje težavnejši za Avstrijo zaradi ugodnosti železničnih, ki jih uporablja ogrska obrt. Akademie VIII. 311.

Politika. 20. septembra l. l. so se vršile na Štajerskem volitve iz nove (četrt) kurije v deželni zbor (glej št. 10. „Naših zapiskov“). Rezultat je bil zelo presenetljiv. V prvi vrsti se je pokazalo, da so na Štajerskem skoraj povsem izgubili tla nemški nacionalci, po katerih kričanju bi lahko sodili, da imajo celo Štajersko v svojem žepu. Ta nemško narodna stranka, je v tej kuriji pridobila en sam mandat in še tega le s pomočjo socialnih demokratov. V drugi vrsti je bil razvoj socialne demokracije presenetljiv, ta stranka se je pokazala kot druga v deželi. In to je mnogo. Največ glasov so dobili namreč nemški konservativci (okroglo 40.000), med tem ko so dobili socialni demokrati okroglo 37.000 glasov. Nismo mislili, da je na Štajerskem raztrese nega toliko socializma. Vse kaže, da bo postala Štajerska za Avstrijo tista dežela, kakršna je Saška za Nemčijo, t. j. pretežna večina prebivalstva se bo prištevala k socialni demokraciji.

Tretje presenečenje pa je bilo tole: slovenska meščanska stranka na Štajerskem postaja z vsakim dnem bolj reakcionarna. V celjskem okraju je dobil njen kandidat nad 10.000 glasov, med tem ko je dobil socialni demokrat nad 2000 glasov. To je na zunaj za slovenske klerikalce zelo ugodno. A treba je iti globlje. Občine v celjskem okraju so večinoma v rokah slovenskih klerikalcev. To

pa pri volitvah zelo, zelo veliko izda. Saj se ve, koliko lahko naredi župan za lastno stranko pri sestavi volilnih imenikov, reklamacijah i. t. d. En primer zadostuj. Samo v Trbovljah ni bilo vpisanih v volilni imenik daleko nad 500 volilcev. Ker niso svoje volilne pravice pravočasno reklamirali, so isto izgubili. Če se ne motimo, nimajo socialisti na Spodnjem Štajerskem niti ene občine v svoji oblasti, oziroma niti v eni niso zastopani. Vsa agitacija vsled tega ne izda mnogo, ker so njih volilci vedno izpostavljeni sleparjenju nasprotnih stranke. Če vse to upoštevamo, moramo priznati, da je socializem na Spodnjem Štajerskem še bolj razširjen, kakor pa so pokazale volitve. V mariborskem okraju so glasovali Slovenci večinoma že pri prvi volitvi za nemškega klerikalca, ki je prišel v ožjo volitev z nemškim narodnjakom. Pri ožji volitvi so glasovali Slovenci za nemškega klerikalca, socialisti pa za nemškega narodnjaka, ki je zmagal. Očitane na oficialni slovenski strani napram socialni demokraciji je vsled tega veliko. Ali utemeljeno ni. Saj so isti oficialni Slovenci večinoma že pri prvi volitvi glasovali za Nemca, ki zastopa ne le nemško narodno misel na Spodnjem Štajerskem, temveč tudi najbesnejši klerikalizem. In to je odločilno. Socialni demokratje so zmagali sijajno v Gradcu in Ljubnu. — Slovenci bi se lahko od teh volitev mnogo naučili. Pa se — to je gotovo — ne bodo.

Socializem. Socialni demokrati Švice so dosegli pri občinskih volitvah v kantonu Solothurnu lepe uspehe v nekaterih večjih občinah. V Oltenu je bilo izvoljenih od 30 članov 6 socialistov (dosedaj 3), v Grenchenu od 30 članov 13 socialistov, v Solothurnu sta bila izvoljena 2 (dosedaj 3), v Biberistu 3, v Örendingu 11, v Salzburgu in Bostthalu po 2 socialista. Na novo so zastopani v tem kantonu v petih občinah.

Desetletni jubilej so praznovali holandski socialisti. Ravnokar je namreč minilo deset let, odkar se je tam ustanovila njihova stranka. Na prvem kongresu stranke (l. 1895.) je bilo zastopanih le 19 oddelkov, med tem ko jih je bilo na zadnjem kongresu v Dortrechtu že 130. Če tudi je holandska volilna pravica za delavstvo neugodna — od štirih

delavcev ima le eden volilno pravo — je bilo leta 1897. oddanih za stranko 13.000, leta 1901. pa že 40.000 glasov.

V Zedinjenih državah ameriških se sedaj pečajo z volitvami predsednika, ki se vrše v novembru t. l. Socialisti kandidirajo Evgena Debsa, za podpredsednika pa Hanforda. Kandidira pa poleg teh še več drugih; tudi sedanji predsednik Roosevelt je napovedal svojo kandidaturo. Socialistična kandidatura ima v prvi vrsti v mislih propagando, ki se ima pri teh volitvah izvršiti za socializem. Debs je posebno priljubljen tudi v strokovnih delavskih organizacijah, kar je velikega pomena. Oba kandidata sta neprestano na delu za pridobitev novih volilcev. — Vsekakor je volitev predsednika nekaj kolosalnega, česar si v Evropi niti prav predstavljati ne znamo. Tudi delo v mnogih tovarnah počiva vsled tega. —

Bolgarski socializem. Pričetkom avgusta sta imeli obe frakciji bolgarskih socialistov svoje strankarske zборе (glej štev. 10. „Naših zapiskov“). Prostosrčni socialisti (revizionisti) so zborovali v Stari Zagori. Njih poročilo navaja, da je imela ta frakcija 37 podružnic s 1210 člani, med katerimi je po poklicu 85 ljudskih učiteljev, 34 uradnikov in 14 dijakov. Priredili so 1100 predavanj in shodov. Poleg tega je pripadalo k tej frakciji 32 strokovnih in drugih organizacij z 2213 članov in 14.381 frankov premoženja. Strankarska blagajna je imela 2383 frankov dohodkov in 3617 frankov izdatkov. Njih glasilo „Robotniška Borba“ je imelo 9386 frankov dohodkov in 10.509 frankov izdatkov. Strankarskega zbora se je udeležilo 58 zastopnikov. Spomina vredna je sprejeta resolucija, ki priznava strokovnim organizacijam popolno prostost in zavezuje člane frakcije, podpirati iste.

Strankarski zbor tesnosrčnih (marksističnih) socialistov pa je zboroval v Filipopelu. Ob tej priliki s ustanovili strokovne organizacije, pripadajoče k tej frakciji. Ta frakcija ni objavila nobenih podatkov. Med obema frakcijama je nastal ljut boj.

19., 20. in 21. avgusta t. l. se je vršil v Sofiji ustanovni kongres prostih strokovnih društev. Vseh članov je 1600 s skupnim premoženjem 12.000 frankov. 43 rednih poslancev

se je udeleževalo razprav. Po daljših debatah se je sprejela resolucija, ki poudarja razredni značaj in solidarnost delavstva bolgarskega in označuje kot smoter gibanja vzgojo k samopomoči in boju, kakor tudi vsestransko povzdigo delavskega razreda, poboljšanje delavnih razmer sporedno s kulturnim napredovanjem človeške družbe. Kongres je sklenil podpirati tisto politično stranko, ki po svojem programu in svojem delovanju jamči, da se bojuje za delavske interese, in ki je odkritosrčna podpirateljica strokovnega gibanja. — Za zvezno glasilo se je določila „Rabotničeska Borba“, glasilo prostosrčnih socialistov bolgarskih.

Frakcija tesnosrčnih pobija z vso energijo te proste bolgarske strokovne organizacije, o katerih trdi, da so izdajalske in meščanske, ker ne priznavajo končnega cilja socialne demokracije.

Ob enem je zboroval tudi ustanovni kongres strokovnih organizacij, pripadajočih k tesnosrčni frakciji. Tu se je sklenilo, da je vsakdo lahko član teh strokovnih organizacij, ki ni sovražnik njihove frakcije. Natančnejših podatkov o tem kongresu pa ni.

Iz navedenega poročila izhaja, da so bolgarski socialisti svojo lastno moč razbili. — Vzroki: Osebna nasprotstva in napačno tolmačenje raznih teorij. Več znanja bo prineslo večjo edinost.

Kantonski svet v Tessinu (Švici) je sklenil dati od tamošnjih strokovnih organizacij ustanovljenemu delavskemu tajništvu letne podpore 1500 frankov in delavskemu tajniku priznati pravice kantonalnega obrtnega nadzornika, ki sme opravljati revizijo delavnic in sme biti od vlade porabljen za statistična

dela. — Na Slovenskem se podeljujejo skoro enako važna mesta od strani občin časih celo dobrim — pevcem!

Socialisti iz Vratislave (Nemčija) so letos v velikih množinah romali k grobu Lassalleja, največjega novodobnega agitatorja in ustanovitelja nemške socialne demokracije. 30. avgusta t. l. se je praznovala 40letnica njegove smrti.

Zadružništvo. Socialistična zadružna organizacija v Zagorju (Kranjska) namerava zgraditi lastni zadružniški dom. Mesečni promet je dosegel 14.000 kron.

Agitacijski odbor zadružniškega gibanja na Bavarskem namerava prirediti ta mesec (november) poučne kurze za voditelje konsumnih društev. Kurzi bodo brezplačni in bodo obsegali vse teoretične in praktične predmete, ki jih mora poznati dober zadružniški uradnik. — Kaj tacega bi tudi Slovenci krvavo ootrebovali.

Italijansko zadružništvo. K zadružni zvezi italijanski je baš pristopila 1000 zadruga. Zveza je ta velevažen dogodek proslavila s posebno slavnostno izdajo lista „Cooperazione Italiana“.

Ameriško zadružništvo. V Saint Louisu v Ameriki je zboroval to leto prvi severoameriški zadružniški kongres, ki je izvršil enotno centralno organizacijo severoameriškega zadružništva. V Zedinjenih državah je doslej 500 do 800 zadrug, kar je razmeroma malo. V Kaliforniji so se precej razvila poljedelska konsumna društva, ki imajo že eno veliko nakupovalnico. Ta organizacija se je pri nas ponesrečila baš, ker so jo priporočali politični klerikalci.

Kaj je vrabec pripovedoval.

... Sicer pa ti ... ški vrabci, to so vam brbljavi stvori, in marsikaj čebrenjajo. Kakor se približuje zima, zaletava se ta brezobrazna proletarska sodrga i na okna najvišje gospode, frči sem, frči tja, mnogo vidi, mnogo izbrblja,

pa še jaz izvem nekaj. Nedavno mi je priletel tak vrabec v sobo in pripovedoval zgodbico iz korumpirane Rusije, pri nas — bog obvaruj — če se tudi pripeti, pa kaj — ne bi se smela pripetiti! Bil je sodnik P. Pavlovič Dolgo-

rukij po imenu, kateri je že kot pristav imel osobito simpatijo za zajce. Bil je plašan kot zajec, v sodbah je bil nagel kakor zajec, pa so bila bržkone vsa ta zajčja svojstva zakrivila, da je rad i jedel zajčevino.

Meščani so zvedeli za zajčje simpatije gospoda pristava in vnelo se je streljanje s puškami po okraju, da so vsi zajci postali nervozni, in mnogo jih je poginilo za sušico vsled hudega bežanja. Toda zato se je pristav zredil. In ko se je zredil, so opazili gospoda gubernije, da oseba s tako mastnim trebuhom nikakor ne pristaja na običajno pristavsko stolico, niti na sodniško, temveč baš na naslonjač svetnika pri gubernijskem sodišču. In Pavel Pavlovič Dolgorukij je prišel v gubernijsko sodišče in začel soditi. To mu je kaj lepo pristojalo.

„Vaše visoko blagorodje,“ začne nekega dne pred njegovim sedežem tožiti neki trgovec; „Vaše visoko blagorodje, Jefta Jevremič me je obdolžil, da sem Andreju Andrejiču prodal tovor kavijara za drage novce, a da ta kavijar ni za nič. Ne toži me pa niti Andrej Andrejič, niti me ne tožijo njegovi kupci, ki kupujejo kavijar, ampak pritožuje se baš Jefta Jevremič, kateri kavijara niti videl ni, niti okusil ni. Branite me, Vaše visoko preblagorodje, ker sem pošten trgovec in nečem, da se mi blati ime. Pa da bi že bilo od koga drugega, ne pa od Jefte Jevremič! Branite me, Vaše visoko blagorodje!“

Pavel Pavlovič je pomižal na eno oko, z drugim pa zaškilil na trgovca in ga vprašal: „Kje pa imaš kavijar, trgovče? Zakaj mi nisi prinesel ene škatlice, ko praviš, da je dober?“

„Kje naj vzamem kavijar, ko sem ga vendar prodal Andreju Andrejiču, Vaše visoko blagorodje!“ odvrnil je trgovec.

„Aa! Prodal si ga!“ razširi Pavel Pavlovič oči. „Prodal si ga! Brate moj, da je bil kavijar kaj vreden, ga ti ne bi bil prodal.“

„Toda, Vaše visoko blagorodje, trgovec sem.“

„Da, da, trgovec si, pa si prodal slab kavijar za drage novce.“

„Ali, Vaše visoko blagorodje! . . .“

„No, no . . . tega ti ne zamerim, ampak Jefto Jevremiča oprlašam obtožbe. Resnica, obrekoval te je, toda obrekoval je v tebi samo trgovca. Kot oseba si ti pošten človek, kot trgovec pa ti kot oseba ne obstojiš. Trgovcev je veliko, ti pa si samo eden. Vsi bi morali tožiti, a jaz bi še ne mogel Jefte Jevremiča obsoditi, ker ste trgovci prosti — kot zajci na polju.“

„Ali Vaše visoko blagorodje! . . .“

„Punctum,“ otrese se Pavel Pavlovič. „Nimam časa se tu s teboj zabavati. Povabljen sem k Jefti Jevremiču na zajčevino.“

Kot ukopan obstane trgovec, Pavel Pavlovič pa odide k Jefti Jevremiču na zajca. Teknilo mu je. Pa ni bilo dolgo, in v novinah izide opopran članek, da je sodnik Pavel Pavlovič podkupljiv. Razglasilo se je to na daleko in široko, pa je prišlo tudi do ušes višjega gubernatorja. In gubernator povabi Pavla Pavloviča na odgovor.

„Kaj čujem, sodnik, ti da si podkupljiv?“

„Lažejo, Vaše prevoshoditeljstvo, lažejo psi!“

„Pravijo, da imaš rad zajca. Na obedo te vabijo, v urad ti prinašajo zajce. Ali je res, sodnik?“

„Res, Vaše prevoshoditeljstvo. Res je. Hodim na obedo, sprejemljam zajce, pa tudi kavijar imam rad in novcev ne odbijam baš. Toda povejte sami, Vaše prevoshoditeljstvo: Kaj imam jaz od tega kot sodnik? Prav nič. Sodnik v meni niti ne je, niti ne pipe, niti ne puši, niti ne kvarta. Vse to počenja samo človek, pa ljudje mene tudi pod-

kupujejo kot človeka. A kot sodnik sem pošten, — le kot človek sem nemara, Vaše prevoshoditeljstvo . . .“

Ta tako ostrá distinkcija pojmov je gubernatorju tako izredno ugajala, da je sklenil Pavla Pavloviča dati kot človeka obesiti, kot sodnika pa premestiti k najvišjemu sodišču. Pa je še v Rusiji pravičnost, zaključi vrabec svojo neverjetno povest, katero danes čvrlikajo že vsi vrabci po . . . skih strehah.

Iz „Pokreta“ I. št. 27.

Umetnost.

Umetniška razstava Jugoslovanov v Belemgradu, ki se je otvorila povodom kronanja srbskega kralja, je edini pojav, ki zasluži biti omenjen v dolgi vrsti najrazličnejših prikazni, kar jih je rodilo to kronanje. Vkljub dejstvu, da imamo o srbskem kralju in njegovi okolici svoje mnenje, ki ga ne mora omajati tista solzna „slovanska vzajemnost“ raznih „rodoljubov“ slovenskih, mislimo, da je bila ta razstava res dostojna hrvaških, slovenskih, srbskih in bolgarskih umetnikov. Prvo mesto na razstavi so zavzemali Hrvati, drugo Slovenci, tretje Srbi. Sicer se trdi, da delajo hrvaški umetniki preveč koncesij občinstvu. Ali priznati se mora, da je ta nazor danes, ko se govori in piše o umetnosti več ko kdaj, docela subjektivnega značaja. — Narod brez umetnosti je danes masa, ki se ji reče, da je topa. A ravno tako je umetnost, ki se ji ne posreči raztezati svoje korenine globoko v ljudstvo in njegovo življenje — njegovo dušo, njegovo psihologijo in njegov način izra-

žanja — več ali manj le igračica z živčevje človeka razburjajočimi čustvi, katere so deležni le posamezniki! V prvi vrsti si moramo biti na jasnem, da je moderna umetnost vedno ljudska — to dokazujejo v prvi vrsti Francozi, Nemci, Rusi —, da je kot taka vedno tudi tendenciozna. Velika umetnost ni prazna voda, ona je vedno krepka, tendenciozna, največja zaščitnica resnice. Tega ne more tajiti niti tista dandanes zelo razširjena umetniška klika, ki ljubi tisto tavanje po temi, ki nima prav nobenega zmisla za realno življenje. Prava umetnost je življenje. Pravi se, med umetnostjo in ljudstvom je nepremosten prepad. Čuje se dosti tožba o izgubljeni sreči, življenju, izgubljeni mladosti. Kje je pot do vsega tega, do edino pravega in dobrega. Umetnost in ljudstvo je danes prav poseben klic, ki nikakor ni tako banalen, kakor ga slika takozvana umetniška klika. Cilj umetnosti je ljubezen do ljudi! Nič več, nič manj, zakaj samo

ta ljubezen je vstvarjajoča sila sveta. Umetnost ne more biti olepševalnica življenja. Čemu bi slikali in risali resnico tako, kakršne ni? Pove se naravnost: To ni raj ljudi, ampak morilna jama. To ni salon, beznica je. Umetnost nima naloge ali pa povoda zakrivati karkoli, zakaj prava umetnost ne izgubi ničesar, če podaja stvari, ki v očeh gotovih ljudi niso lepe. Tako je — umetnost pravi to! Ona ne more za to, če ni vse zlato, kar se sveti. Neki slaven profesor umetnosti je predaval o nji najraje priprostemu ljudstvu. Sam je povedal zakaj. Tistim sitim, dobro rejenim ljudem, ki so silili vanj radi svetovne slave, ki jo je užival, je prijala umetnost neresnice in laži. Priprosto ljudstvo pa je ljubilo pravo, neskvareno umetnost.

To je cilj tudi mlade razvijajoče se jugoslovanske umetnosti, upodablajoče,

glasbene, književne. Poudarjamo: tudi književne. To, kar smo povedali, so doslej najbolje spoznali Hrvati, in na tej poti so tudi slovenski umetniki. Razlika bo tičala le v tistih posebnostih, ki jih ima vsak narod sam, ki se ne dajo prenesti in priučiti. To pa se sedaj od Srbov in posebno od Bolgarov še ne more reči, ker še preveč tiče v pravih raznih življenje mrzečih akademij.

Gmotni uspeh razstave je bil ugoden, dasi jo je posetilo le okroglo 7000 ljudi. Vsekakor je bila ta prva skupna jugoslovanska razstava upoštevanja vreden moment za kulturno zблиževanje in napredovanje jugoslovanskih plemen. Napredovanje v živih in naprednih smereh ljudskega življenja, vedno stremeča in neprestano koprneča umetnost po nezmagljivi ljubezni do človeštva, pravega, resničnega in trpečega ljudstva.

Pavel Mihalek.

Književnost.

Silvin Sardenko: **V mladem jutru.** V Ljubljani 1903. — „Saj kdo pri tej uspavanki — — — kdo bi ne zaspal?“ (Str. 24.) — Ko se je pojavila ta knjižica v slovenski književnosti, smo doživeli zanimljivost, da so klerikalni kritiki povedali, da imajo v vrstah svojih somišljenikov — pesnika. Ta pesnik da je večji, nego njegovi tovariši na Parnasa sinjih višavah; da presega samega Zupančiča. Ta pesnik — Sardenko namreč — da je nežen, ponižen, pohleven, dober, pobožen, da ima svoj cilj in smoter natančno določen in da ne blodi kot drugi „moderni“. Torej pesnik. In še več: človek, ki ima v svojem mladem, 26 letnem jutru gotov svetovni nazor — brez dodatka in popravka! . . . Čitali smo in iskali vseh teh lastnosti v knjižici; kajti nekaj kras-

nega je gotovo — popolni svetovni in življenjski nazor pesnika. A videli smo — kaj? Da je pesnikova nežnost le nesmelost; ponižnost in pohlevnost da je nezmožnost višjega poleta; globokost in pobožnost da se izražata le v tem, ker opeva mistične katoliške molitve — a da je pri tem jako malo „povzdigovanja srca k bogu“. S. Sardenko nima nobene energije in moči; vidiš ga samo na kolenih in z obrazom na tleh; nima tistega ponosa, da bi zrl s pogumnim pogledom v svet in ljudi . . . Človek knjige, ne življenja. Ali je tedaj knjigo „V mladem jutru“ spisal pesnik? Ne pesnik, ampak mož, ki si je ohranil v banalnem življenju kranjskega kaplana par svetlih momentov, v katerih je baš toliko pristopa imela poezija, kakor pri vsakem drugem poprečnem Slovencu.